

[Erdélyi Magyar Adatbank]
Páskándi Géza: Az eb olykor emeli lábát

Párbeszéd

[Erdélyi Magyar Adatbank]
Páskándi Géza: Az eb olykor emeli lábát

[Vákát oldal]

HALJON MEG BUTÁN

Férfi és Nő ülnek a kereveten, elég fiatalok, legalábbis az olvasónak úgy tűnik. Férfi valahova (nagyon messzire) réved. Nő észreveszi, reácsap.

NŐ: Mire gondolsz?

FÉRFI: Semmire.

NŐ: Ne hazudj. Mire gondolsz?

FÉRFI: Ez válóok.

NŐ: Mi?

FÉRFI: Be kell vezetni mint válóokot.

NŐ: Mit?

FÉRFI: A világ összes törvényeibe be kell vezetni ezt mint válóokot.

NŐ: Azt, amire gondoltál?

FÉRFI: Igen.

NŐ: Mire gondoltál?

FÉRFI: Arra, hogy a világ összes törvényeibe be kell iktatni.

NŐ (*hirtelen*): Te egy nőre gondoltál!

FÉRFI: Egész pontosan...

NŐ: Egész pontosan?

FÉRFI (*merően néz rá*): Egy nőre.

NŐ: Legalább őszinte vagy.

(Bejön Öreg férfi és Öreg nő, leülnek egy kis padra, amely néhány méterrel a kerevet előtt van, de előzőleg elfelejtettük leírni.)

ÖREG FÉRFI: Csak azt akartam mondani, már nagyon régen akartam mondani neked, hogy az élet értelme...

ÖREG NŐ: Milyen régen?

ÖREG FÉRFI: Nagyon régen.

ÖREG NŐ: Te engem összetévesztesz valakivel.

ÖREG FÉRFI: Ötven éve összetévesztelek.

ÖREG NŐ: Legalább őszinte vagy.

(Férfi és Nő nem vették észre, hogy ezek bejöttek, utólagosan írjuk meg, mert előzőleg kiment az eszünkből.)

FÉRFI (*ásítva*): Abszolút őszinte voltam.

NŐ: Szóval nőre gondoltál?

FÉRFI: Ha azt mondtam, azt mondtam, nem csinálok abból azt.

NŐ: Szép?

FÉRFI: Hát igen.

NŐ: Van olyan, mint én?

FÉRFI (*határozottan*): Van.

NŐ: Szóval te az én társaságomban idegen nőkkel mászkálsz?

FÉRFI (*rosszallóan néz rá*): Van ennek értelme?

ÖREG FÉRFI (*öreg nőhöz*): Az élet értelme, már nagyon rég meg akartam mondani neked...

ÖREG NŐ: Persze gondoskodtál arról, hogy minél későbbre halaszd.

ÖREG FÉRFI: Nem akartam halasztani. Én nem akartam halasztani...

ÖREG NŐ: Tehát még csak annyira se becsültél, hogy miattam elhalaszd?

ÖREG FÉRFI: Csakis miattad halasztottam el.

ÖREG NŐ: Miattam? A karrieredet miattam, a szeretőidet miattam, a nagy üzletet miattam! Miattam?!

ÖREG FÉRFI: Mert soha nem hagytál szóhoz jutni. Soha — ötven év alatt — nem engedted, hogy megmondjam, mi az élet értelme.

NŐ (*Férfihez*): Igenis, van értelme. Mert ha velem vagy, akkor légy velem.

FÉRFI: De hiszen veled vagyok.

NŐ: S közben ki tudja hol mászkálsz.

FÉRFI: Hát nem itt vagyok?

NŐ: Ez fáj nekem. Mit tudhatom én, hogy gondolatban nem épp vetkeztetsz-e valakit, miközben én ártatlanul nézek rád, én odakínálom a tányért, te utána nyúlsz, te gondolatban leveszed a harisnyakötőjét... én eléd teszem az eszcájgot, s te... nem, nem is akarom tovább gondolni.

ÖREG NŐ (*Öreg férfihez*): Erre nem is mertem volna gondolni. Nem, nem az élet értelmére, hanem arra, hogy te meg tudod magyarázni nekem.

ÖREG FÉRFI: De előbb hallgass meg, s csak azután ítélj.

ÖREG NŐ: Én előbb ítélek, s csak azután hallgatlak meg.

ÖREG FÉRFI (*távolba nézően*): Te nekünk ismerős vagy.

ÖREG NŐ: Még szép. Ötven év után.

ÖREG FÉRFI: Ötven? Hatezer... nek tűnhetne, ha...

ÖREG NŐ: Ezt csináltad egész életedben. Csak öregítettél. Így is fogsz meghalni. (*Sóhajt.*) Én téled jót már nem is várhatok. Beleszoktam a gondolatba.

FÉRFI (*Nőhöz*): Megszokta az asszociációs bázisod, hogy ezekre gondolj.

NŐ: Az mi?

FÉRFI: Szerintem, hangsúlyozom, csakis szerintem: a tudatnak az a maximális teherbíró képessége, amelyet az asszociációt felidéző alapszótól számított legtávolabbi asszociációval mérünk meg. Vagyis: ha azt mondom, *liba*, s neked erről sült jut eszedbe, ezt én *elsőfokú asszociáció*nak nevezem. Két dolgot árulhat el: vagy a pillanatnyi vágyadat, vagy hogy: általában gasztronómiai beállítottságú vagy. Akiknél túltengenek az elsőfokú asszociációk, többnyire primitív emberek. De ha a libáról egy elsüllyedt kontinens jut eszedbe, ez még mindig nem a legtávolabbi, mondjuk, negyed-ötödfokú. Miért? Mert a vízben lévő kontinens és a tavon úszó liba képe egy érzéki képsíkban érintik egymást, találkoznak. Ezenkívül: az asszociációs bázison belül nem csupán a távolság fokát kell figyelembe vennünk, vagyis a vízszintes távolság fokát, hanem dimenzionálisan is meg kell vizsgálnunk. Meg kell néznünk, hogy egy asszociációs vonulat (láncsor) mennyire egy síkban mozgó vagy nem. Tehát mondjuk: az érzékitől az érzéki felé, az elvonttól az elvont felé, az érzékitől az absztrakt felé, az absztrakttól az érzéki felé, vagy az érzéken át az elvont s onnan ismét az érzéki felé halad. Ez például *liba* — *toll* — *író-toll*: egysíkú, az érzékitől az érzéki felé irányul. Ebben az esetben semmi sem hatványozódik, semmi sem ugrik minőségileg, csupán kis fejlődés látszik, de ha azt mondom: *liba* — *Pegazus*, bár nyilván hogy a szárny mint mindkét tényező közös vonása asszociatív kapcsolópontot jelent, de egy másik síkba, jobban mondva dimenzióba, az absztraktba emeli át az alapszót. Alapszónak egy asszo-

ciációs sor forrás-szavát nevezem. Mint ahogy a váltó-örök szokták a vonatot egy másik sínre, ugyanúgy — ebben az esetben — hirtelen, egyből már a következő szóval, egy másik minőségi szintre váltunk át. Ez egy-fajta átvágás. Útrövidítés. Erre legjobb példa a művészetben a *líra, amely az érzéki legrövidebb útja az absztrakthoz és az absztrakt legrövidebb csapása vissza az érzékihez* (például a metaforában). Van úgy, hogy az érzéki és elvont asszociáció közé egy másik ékelődik, amely átmenetet teremt: ez az áthidaló asszociáció. Ezek az utóbbiak már az elvontabb művészet eszközei. Az elvontabb művészet célja pedig nem más, mint tágítani, kiterjeszteni az ember, az emberiség asszociációs bázisát.

NŐ (*boldogan*): Erre gondoltál?

FÉRFI: Most igen. Azért vagy boldog, mert érted?

NŐ: Azért, mert ha erre gondoltál, nem gondolhattál másra.

FÉRFI: Erre gondoltam. Most. Igen.

NŐ (*látszik rajta, hogy egy szót sem értett az egész-ből*): Mert ha erre gondoltál volna az imént, megbocsátanám. Ó, hogy megbocsátanám még kis félregondolásaidat is, amelyek pokollá tették az életemet, mert mindig azt szerettem volna, hogy még a gondolatodat is tudjam, hogy amit gondolsz, velem együtt gondold el, s amit én gondolok, te velem együtt gondold végig.

FÉRFI (*apró gyanúval*): Tehát értetted, amit mondtam?

NŐ (*egyszerűen*): Nem.

FÉRFI: Akkor mit bocsátasz meg?

NŐ: Azt, hogy nem értem. (*Gondolatnyi szünet.*) Azt, amit nem értettem. Azt bocsátom meg.

FÉRFI: És miért akarod tudni azt, amit úgysem értesz meg?

NŐ: Hogy legalább annyit tudjak, hogy legalább azt tudjam, amit nem értek meg.

FÉRFI: Na látod, ez az.

NŐ: Ez megint fáj. Valóban nincs értelme...

ÖREG FÉRFI (*Öreg nőhöz*): Van-e egyáltalán értelme? Ha őszinte akarok lenni, sokszor erre is gondoltam: van-e egyáltalán értelme, hogy neked megmagyarázzam az élet értelmét. Mert ez a szempont nagyon fontos. Nem ér-

demled meg az erőfeszítést: hagylak enélkül elpusztulni, hagylak egy gondolat nélkül meghalni.

ÖREG NŐ: Csupa temetőszag voltál egész életedben. Mindig a halálra figyelmeztettél. Te házi kereszt, házi fejfa, házi koszorú! Most is a pusztulásról beszélsz, pedig most ez nem szép, mert aktuális.

ÖREG FÉRFI: Azzal, hogy észrevetted, engem is figyelmeztettél.

FÉRFI (*Nőhöz*): Hányszor figyelmeztettelek, soha meg ne kérdezd, mire gondolok. Nem azért, mintha titok lenne, csak annyiban titok, amennyiben a szabadságom. Erre mondtam, hogy válóok a házastársnak az a kérdése a másikhöz: *mire gondolsz?* Mert ehhez senkinek joga nem lehet. Ezt válóoknak bevinném. És büntetendőnek pedig ezt: *mire nem gondolsz?* Megbüntetném őket, hogy naponta gondolnak mindenféle, és nem gondolnak Kant-ra. Hát nem büntetik meg már az embereket, hogy nem zseniálisak? Csak a zseniket bünteti az isten? Fordítva miért nincs? Azért büntetni valakit, mert nem zseniális.

NŐ: Szörnyű! Már megint zseniális vagy.

ÖREG NŐ (*Öreg férfihez*): Kibírhatatlanul okoskodszt! Na mondd csak, mi az élet értelme?

ÖREG FÉRFI (*fejét kissé lehajtja*): Sajnos, már elfelejtettem.

(*Elfelejtettük az elején megmondani, hogy a két pár nem hallotta egymás beszédét; ebben a pillanatban Férfi és Nő meghallották Öreg férfi és Öreg nő utolsó két mondatát.*)

FÉRFI: Hallod, miről csevegnek...? Az élet értelméről.

NŐ: Nekik már szabad.

FÉRFI: Esküszöm, kedvem lenne elcsevegni velük.

NŐ (*legyint*): Hagyd. Haljanak meg bután. Kérlek, nagyon kérlek, könyörgök, hagyd, haljanak meg bután.

1970

ÖNKÉNTES TÚZOLTÓK

Ketten ülnek a vízparton, arccal az olvasó felé fordulva, mezíten lábukon majdnem térdig túrva a nadrág, úgy ülnek, mintha lábukat áztatnák. Horgásznak. Hátuk mögött kerekés kéziszivattyú, mellette három vödör. A két ember fején tűzoltócsákó, állig gombolt zubbonyban vannak, bakancsuk, csizmájuk nem látszik hogy lenne.

MÁSODIK (*mereven nézi a botját*): Még mindig ég a Néró bácsi csűrje?

ELSŐ (*ugyanúgy*): Ég. (*A horgot piszkálja.*) Nagyon jól lehetek lakva, hogy nem kell nektek egy kis giliszta-csócsa. (*Bedobja.*) Nesztek, csócsa. Csócsálni szépen, csócsálni!

MÁSODIK: Piszkos dögök, nincs bennük annyi emberség, hogy bekapják. Itt ül az ember reggeltől estig, és nem kapják be. Az istennek se kapják be. (*Más hangon.*) A Kleopátra néni háza is ég?

ELSŐ: Az is. Na csócsálni, ha mondom!

MÁSODIK: Itt vesződik az ember ezekkel a büdös dögökkel egy életen át, és nincs bennük — hogy mondják aztat... igen na: nincs bennük méltányosság. Csak elúsznak és nem törődnek semmivel.

(*Szünet, mereven bámulják horgukat.*)

ELSŐ: Mesélte a nagyapám, hogy egyszer égett a víz.

MÁSODIK: Mindenki dicsekszik, hogy van nagyapja, anyja, hencegnek őseikkel, a rokonsággal, oszt egyszer láttam én egyet, akinek még apja sem volt.

ELSŐ: Az nem lehetett igaz. Apja mindenkinek van.

MÁSODIK: Ennek nem volt. Nem volt, ha mondom.

ELSŐ: Törvényes apja, aki nevet adott neki, az nem lehetett neki.

MÁSODIK: Ennek semmilyen apja nem volt. Nem volt, ha mondom.

ELSŐ: Eredj már. Még Jézus urunknak is volt. A mesterséges megtermékenyítést még nem csinálják. Tiltja az egyház. Hogy aszongya a biblia: a férfi ágyékából kell. Meg az asszonyok se rajonganak. Csak az orvosok vannak oda érte. Szóval ennek kellett hogy legyen apja.

MÁSODIK: Az a vicc a tehénnel, hogy mikor az orvos befecskendezi a tehének aztat, az hátraszól, hogy „doktor úr, legalább egy pusztit”, az a vicc az asszonyoktól jön. *(Más hangon.)* De ennek nem volt apja.

ELSŐ: No, csakhogy bekaptad! *(Levesz egy halacskát a horogról, zsebre vágja.)* A nagyapám mesélte egyszer, hogy égett a víz.

PARANCSNOK *(jön, a hátuk mögé áll, nézi őket, nem veszik észre).*

MÁSODIK: Hogy égjen a víz, ilyet még nem halottam.

ELSŐ: Pedig így volt, a nagyapám nem volt hazudós.

PARANCSNOK: Ég a Néró bácsi csűrje és a Kleopátra néni háza. Hozzátok a vedreket. A rosszabbját hozzátok. De szervezetten. Csak szervezetten.

(Hátrafordulnak.)

MÁSODIK: A parancsnok úr elhiszi, amit ő mond? De igaz lelkére mondja meg, hogy hiszi vagy nem, mert az embernek megáll az esze.

PARANCSNOK: Önkéntes tűzoltók vagyunk. Azért lettünk azok, mert világosan láttuk, hogy a világon minden másodpercben valahol tűz van. Valahol mindig tűz van. Ezért mi világosan láttuk, hogy önkéntes tűzoltónak kell lenni. S ahogy önkéntesek lettünk, már nem vagyunk önkéntesek, már a parancs parancs, mert vállaltuk, hogy önkéntesek leszünk és nem hivatásosak. A hivatásos tűzoltók mindig hivatásosak maradnak, az önkéntes tűzoltók, ahogy önkéntesek lesznek, már hivatásosak lesznek. Na, gyerünk! Csak szervezetten.

ELSŐ: Úljön le ide közénk, parancsnok úr, és magyarázza meg ennek, magyarázza meg, hogy lehetséges az, hogy égjen a víz. Mert ez nem hiszi. Amilyen dilis, nem hiszi!

PARANCSNOK: Már hallottam ilyet.

MÁSODIK: Hogy ég a víz?

ELSŐ: Igen hát, mit tamáskodol itt nekem, ha a parancsnok úr azt mondja, hogy ég, akkor ég.

MÁSODIK: Én eztet nem hihetem, mert egyszerűen nem megyen a fejembe, eztet most úgy érzem, mintha hasadna a fejem, mert el akarom hinni és képzelni, és nem tudom. Hogy a víz, ez a víz itt, amibe fürdöl, amibe

hal van, amit megiszol, hogy ez... Nem, én eztet nem tudom elképzelni.

PARANCSNOK: A távirati iroda jelentette a második háborúban, hogy az óceánon felrobbant és kigyulladt egy olajszállító hajó. A közeli szigetlakók megesküdték rá, hogy égett a tenger vize, pedig csak a hajó égett és az olaj.

ELSŐ: Az én nagyapám az első háborúban halt meg. Ő mondta nekem, hogy égett a víz, a folyóvíz. Hogy főtt halakat húztak ki a halászok.

MÁSODIK: Ha ég, akkor sült halakat húztak volna ki.

PARANCSNOK: Ez nem probléma. A víz megforrósodott a tűztől, s ettől megfőttek a halak.

ELSŐ: Úgy van, ahogy a parancsnok úr mondja. Ez nem probléma.

MÁSODIK: Én eztet nem tudom bevenni. Én egy szavára elhittem egyszer egy tagnak, hogy nincs apja, de eztet nem tudom elképzelni. A parancsnok úr hogy gondolja ezt?

PARANCSNOK *(nekitámaszkodik a szivattyúnak, majd mint aki meggondolta magát, leül közéjük a partra).*

ELSŐ: Tessék már neki megmagyarázni, mert énnékem már nincs türelmem hozzá.

PARANCSNOK: Lehetséges. Semmi sincs kizárva.

MÁSODIK: Na látod, a parancsnok úr se mondja biztosra, te meg vered a szád.

ELSŐ: A nagyapám még azt is mondta: legyél, fiam, önkéntes tűzoltó, mert időnként ég a víz. Ezt mondta a nagyapám.

(Hosszabb szünet, Parancsnok távolba néz, majd izgatottan.)

PARANCSNOK: Várj csak! Hogy mondta a nagyapád?

ELSŐ: Most se felejttem el az arcát. A halálos ágyán mondta, megszorította a kezemet, jó erősen a szemembe nézett, s azt mondta: fiam, legyél önkéntes tűzoltó, mert időnként ég a víz.

PARANCSNOK *(hosszan maga elé néz):* Fantasztikus! Az én szegény apám, isten nyugosztalja, a halálos ágyán azt mondta nekem: fiam, vannak emberek, akik nem tudják, miért jöttek a világra, ezekből lesznek az önkéntesek.

MÁSODIK (*hallgat, aztán szinte dadogva*): Hát így már... Így már egészen más. Ez valami csuda, én mondom, isteni csuda. Az én anyám a halálos ágyán mondta: fiacskám, menjél önkéntes tűzoltónak, nehogy megtegy, hogy ne menjél önkéntes tűzoltónak. Majdnem sírt, úgy könyörgött szegény. Meg is ígértem szegénynek.

ELSŐ (*egyre izgatottabban, s mindhárman egyre izgatottabbak, mint akik valami nagy titokba avatódtak*): És a parancsnok úr édesapja, isten nyugosztalja, nem mondta még azt is, hogy vannak emberek, akiket az élet a legritkább alkalmakra tartogat?

PARANCSNOK: Fantasztikus, egészen fantasztikus. Majdnem szó szerint így mondta. Várj csak, jusson eszembe. (*Töpreng.*) Igen, megvan: vannak emberek, akiknek semmi céljuk sincs az életben, ezért önkéntesnek mennek, mert érzik, hogy van valahol egy cél, amelyik az övék, de ők nem tudnak róla, s ezt a célt csak önkéntesként lelik meg.

MÁSODIK (*hallgat, majd hirtelen*): Jaj istenem, ahogy így nekem mondja a parancsnok úr, nekem is eszembe jut, hogy szegény édesanyám még suttogott valamit, de akkor az egész olyan zavaros volt. Aztat suttogta: az önkéntes tűzoltó nem azért lesz önkéntes tűzoltó, hogy eloltsa a szomszéd házában a tüzet, hanem hogy egy olyan tüzet oltson el, épp aztat a tüzet oltsa el, amelyikért önkéntes tűzoltó lett.

(*Kis szünet.*)

ELSŐ: Pedig én kezdtem el, de már jön, hogy magam se higgyem. A nagyapám arról is beszélt, hogy az önkéntes tűzoltók sokan vannak, sokkal többen, mint gondolnánk, s nemcsak az az önkéntes tűzoltó, aki tudja magáról s akiről mások is tudják, hanem az is, aki még maga se tudja.

PARANCSNOK: Fantasztikus, fantasztikus. Mintha hallanám az apám hangját: az önkéntes tűzoltó nem törődik minden házzal, sőt egyetlen házzal sem törődik, csak azzal, amelyiket ő hivatott megmenteni.

MÁSODIK: Hát nekem széthasad a fejem. Anyám utolsó szavait alig hallottam. A szájához ért a fülem,

hogy jobban halljam, még most is érzem utolsó leheletét. Fiam, az önkéntes tűzoltó élete nagy tűzéről álmodozik.

ELSŐ (*valahova néző arccal*): Igen, igen. Arról, hogy ég a víz. Mert minket csak az érdekel. Ha ég a víz. Mert nekünk már nem kell az, ha ég a ház, a tető, a szénaboglya, a szalmakazal, a kémény, a hombár, minket már csak az érdekel, ha ég a víz.

MÁSODIK: Mi már ismerjük ezeket a tüzeket, megpörköltük a bőrünket, leégett a szempillánk és a szemöldökünk. Mi már, parancsnok úr, unjuk aztat, hogy anynyiszor ég a Néro bácsi csűrje meg a Kleopátra néni háza.

ELSŐ: Mi már annyi tüzet láttunk, parancsnok úr, hogy füstös belé a szívünk is, hogy a szemünket kéményseprők kotorhatják. Nekünk már nem szép az, ha ég a csűr. Mi már erre nem izgulunk.

MÁSODIK: Hát inkább hagyjuk, hogy leégjen a Néro bácsi csűrje. Mi eztet itt a parton kívárjuk.

ELSŐ: És közben lessük, mikor gyullad ki a víz, mert olyan még nem volt. Csak a nagyapám, de mi még nem láttunk olyant. A csűr már kevés nekünk, azt már ismerjük jól, nekünk már az kell, hogy égjen a víz. Az lesz nekünk az igazi.

PARANCSNOK: Csak égne már. (*Fejével a víz felé bök.*)

MÁSODIK: Remélhetünk, parancsnok úr?

ELSŐ: Nézzük jó erősen, sokáig.

(*Szünet, mereven nézik, szinte búvölik a vizet, hor-
gaikat már letették.*)

PARANCSNOK (*tagoltan, mintegy féltalomban beszél*): Diákkoromban a bentlakásban én és egyik társam gyümölcsöt kívántunk enni. A piac nem volt messze, csak egy utcával odább. De tudtuk: a piacon csak silány almát lehet kapni. Hát inkább fent ültünk a szobában, és egész délután a narancsról beszélgettünk, amit nem lehetett kapni, mert háború volt. (*Zaj, kiabálás hallatszik, Második felugrik, elrohan, néhány pillanat múlva visszatér.*)

PARANCSNOK: Mi történt ottan?

MÁSODIK: Parancsnok úrnak alázatosan jelentem, leégett a Néró bácsi csűrje és a Kleopátra néni háza. *(Viszszaul a partra.)*

PARANCSNOK: Itt van előttünk ez a víz. Most már egész életünkben csak ezt nézhetjük. Csakis ezt. Most már nem kell a Néró bácsiék házára gondolnunk. Csak a vízre.

(Sokáig egészen mereven bámulják a vizet.)

ELSŐ: Parancsnok úr, parancsnok úr, nézzen oda! Nézze csak meg jobban! Jobban! Még jobban!

PARANCSNOK *(nézi)*: Fantasztikus! A vödörket! A szivattyút! Csak szervezeten! Csak szervezeten! *(Felugranak, Első és Második egy-egy vödörrel a kezében a szivattyú két oldalához ugrik, a Parancsnok a szivattyú mögé, a part széléig tolják, s ott szemben a vízzel és az olvasóval a szivattyú csövét, mint valami puskát, előre-irányítják.)*

1970

A STATISZTIKA VILÁGA, AVAGY TUDJUK, MIÉRT

Változat egy Uszpenszkij-gondolatra

G. úrhoz, az Általános Statisztikai Lerakat hivatalnokához egy nap két sánta férfi kopogott be. Elképzeljük beszélgetésüket, hiszen feltétlenül emberi dolog, ám valakit eleve bűnre képesnek tartani — büntetendő. Halljuk tehát a beszélgetést.

ELSŐ SÁNTA (*jobb lába térdből levágva*): Tisztelt uram! Azért jöttünk, hogy ez úton is megismerkedjünk a statisztika világával, amely hosszú ideig, tudjuk, miért, el volt zárva előlünk. Kéréssel jöttünk a trafik-ügyben,

G. ÚR: Nagyon helyes.

MÁSODIK SÁNTA (*bal lábára*): Nagyra becsült urunk! Birtokba akarjuk venni a statisztika világát, a szorzást, az összeadást és a kivonást. De főleg az osztást, amely a fejedelem számára a legfontosabb tudomány, ahogy ezt Machiavelli megírhatta volna. Kérvényt jöttünk írni a trafik-ügyben.

G. ÚR: Végtelenül helyeslem. Az osztás, a szorzás, az összeadás és a kivonás tudományát az általános állami elemi iskola első, második, harmadik és negyedik osztályában tanítják. Utólagos igényeket az egyetem elégít ki. Ugyanez vonatkozik a helyesíráásra, a nyelvtanra, az olvasásra és a szépíráásra. Aki az általános állami elemi iskola osztályaiban nem tanulta meg az említett tárgyakat, azt azzal büntetjük, hogy az egyetemen tanulatjuk meg véle. Aki ott sem tanulja meg, az majd pótolja az akadémian. A statisztika világa egészen más. Ebbe feltétlenül bevezetem önöket.

MINDKETTEN: Köszönjük szépen!

G. ÚR: Hát akkor kérdezzenek.

MINDKETTEN: Ha lenne olyan szíves válaszolni, mi ketten vagyunk-e, vagy mi együtt vagyunk ketten?

G. ÚR: Ez attól függ.

MINDKETTEN: Mítől?

G. ÚR: A statisztikai szemszögtől. Egyébként előzetesen felvilágosíthatom önöket, hogy önök ketten egyek.

Kettőn áll a vásár, és kettőn áll az egy. Önök nem lehetnének egyek, ha nem lennének ketten. Ha viszont egyedül lennének, csakis ketten volhatnak. Egyszerűbben: minden csak annyiban van önmagában, amennyiben másban van. Még egyszerűbben: ha az A nincs B-ben, nincs A-ban, vagyis önmagában sem. Ha a levegő nincs a térben, nincs levegő sem önmagában. Ha az idő nincs az anyagban, nincs anyag sem önmagában. Mert ha a tér nem más, mint az anyag kiterjedése, az idő pedig azonos a kiterjedő anyag mozgásának egyetemes érzékelésével, akkor tételünk világos: mindennek valamiben lennie kell ahhoz, hogy önmaga és önmagában lehessen. Ezért önök ketten egyek és együtt ketten vannak.

ELSŐ SÁNTA: Ezt megértettem. De mi lesz a trafik-engedéllyel?

G. ÚR: Igen, igen, a statisztika... Világ a világban, hatalom a hatalomban, igazság az igazságban. Tudjuk, miért.

MÁSODIK SÁNTA: Kiváló becsű uram! Minket a statisztika világa a trafik-ügyben érdekel. Kérvényt jötünk írni a trafik-ügyben.

G. ÚR: Nagyon helyes. A statisztika közelről kell hogy érdekeljen bennünket.

ELSŐ SÁNTA: Helyi lapunkban nemrég megjelent egy statisztikai adat. Itt van. (*Újságot vesz elő.*) Ezt írja: Városunkban minden negyedik ember sánta. Ezt írja a helyi lap.

MÁSODIK SÁNTA: Nem sokkal ezután az Általános Statisztikai Lerakat közleményt adott ki, amely így hangzik (*újságot vesz elő*): Városunkban minden négy embernek hét lába van.

ELSŐ SÁNTA: Rövid időre rá az Általános Főstatisztikai Főlerakat hivatalosan közölte, hogy: Városunkban minden hét lábon négy ember jár!

MÁSODIK SÁNTA: A tegnapelőtt egy hivatalos közlemény ezt írja (*újságot vesz elő*): Városunkban az egy lábára eső fejmenyiség nagyobb, mint az egy fejre eső lábak mennyisége. Ebből világosan kitűnik, hogy városzerte javulás állott be a fej és a láb viszonyában, mert míg évekkel ezelőtt még minden lábára csupán nulla egész

ötven fej jutott, úgy ma minden fejre nem egészen két láb esik.

G. ÚR: Világos. A minőségi szempont behatolt a statisztikába. A fej és a láb viszonyában vitán felüli, hogy a fej pártjára kell állni, hiszen a fej az értékesebb. Ha mármost egy lábra több fej jut, ez azt jelenti, hogy több a fej, mint a láb.

ELSŐ SÁNTA: Ez rendben volna. Minket azonban csak az aggaszt, hogy így nem kapjuk meg a trafik-engedélyt.

G. ÚR: Ne menjünk ilyen messzire. Minket az egy főre eső lábmennyiség érdekel.

MÁSODIK SÁNTA: De minket a statisztika kihagyott. Nem említi, hogy mi sánták vagyunk, és így nem kaphatjuk meg a trafik-engedélyt.

G. ÚR: Ne aggódjanak, amiért nincsenek benne a statisztikában, azért önök még sánták maradnak.

ELSŐ SÁNTA: De mi lesz a trafikkal?

G. ÚR: A lényeges az, tudjuk, miért, hogy városunkban minden négy embernek hét lába van.

ELSŐ SÁNTA: De ha nem írják azt, hogy mi rokantak vagyunk, hogy nyithatunk trafikot?

G. ÚR: Minden hét lábat négy fej irányít, míg azelőtt nyolc lábat kellett négy fejnek vezetnie. Általános javulás.

MÁSODIK SÁNTA: De mi, kérem, sánták vagyunk.

G. ÚR: Önök, kérem, ilyen értelemben nem sánták. Önök részei annak a négy-négy embernek, akik hét lábon járnak.

ELSŐ SÁNTA: Mi, kérem, akkor is sánták vagyunk.

G. ÚR: Önök olyan emberek, akiknél a fej és a láb viszonya sokkal előnyösebben alakult, éppen az értékesebb rész, a fej javára.

MÁSODIK SÁNTA: Jó, jó, de mi lesz a trafikkal?

G. ÚR: Egyedül önök dicsekedhetnek azzal, hogy egy lábukra egy fej jut, és egy fejükre csupán egy láb esik.

ELSŐ SÁNTA: És a kérvény? Az engedély?

G. ÚR: A statisztika világa! A propos! A statisztika világa: egyetértenek önök az olimpiászok pontozási rendszerével?

MÁSODIK SÁNTA: A trafik...

G. ÚR: Nem tartják önök különösnek, hogy az olimpiások pontozási rendszerében nem veszik tekintetbe a részt vevő ország lakosainak számát?

ELSŐ SÁNTA: Ahogy vesszük...

G. ÚR: Nem tartják aberrációnak, hogy például az Egyesült Államokban kétszázmillió lakos él, Finnországban csupán négy, a helyezéskor mégis az aranyérmek számát és nem a lakosság számárányát veszik figyelembe?

MÁSODIK SÁNTA (*kissé ellenségesen*): S azt is a négerék szerzik nekik.

G. ÚR: Igen, a négerék, akiket üldöznek.

ELSŐ SÁNTA: És ők is inkább csak az atlétikában nagyok.

G. ÚR: Igen, az atlétikában. Nem gondolják, hogy egy ország sportfejlettségének a sokoldalúság lenne a reális fokmérője? Az, hogy minden sportágban milyen átlagszínvonalat érnek el?

MÁSODIK SÁNTA: Mert ugyebár lehet valaki úszásban a legjobb, de vízilabdában nincs sehol.

ELSŐ SÁNTA: Vagy teszem azt, futballban jó, de lovaglásban nulla.

G. ÚR: Nagyon helyes, amit az úr mond. Akarják-e önök, hogy az olimpiai bizottság megváltoztassa a pontozási rendszerét?

ELSŐ SÁNTA: Gerelyvetésben egy isten, de távolugrásban egy paccer.

MÁSODIK SÁNTA: Négyszerszázásban állati, de bokszban smafu.

G. ÚR: Kívánják-e tehát ennek a pontozási rendszernek a revízió alá vételét?

ELSŐ SÁNTA: Birkózásban egy zseni, de gyeplabdában alma.

G. ÚR: Látom, egyetértünk. Fogják tehát ezt a papírt, üljenek le és írják. (*Papírt vesz elő, nyújtja.*)

MÁSODIK SÁNTA (*miközben nyúl a papírért, motyogja*): Törben klassz, de kardban szőr van.

ELSŐ SÁNTA (*is nyúl a papírért*): Tízpróbában nincs mese, de kenuban meg vagyunk fúrva. (*Leülnek, tollat vesznek elő.*)

[Erdélyi Magyar Adatbank]
Páskándi Géza: Az eb olykor emeli lábát

G. ÚR: Írják föl a címzést, középre: Tisztelt Olimpiai Bizottság! Alulírott, név, lakcím, város, megye, ország, földrész — azzal a kéressel bátorkodunk a tisztelt bizottsághoz fordulni, hogy az Olimpiász jelenleg érvényben lévő pontozási rendszerét felülvizsgálni szíveskedjék, a következő elvek szerint...

1969

ŐSZINTE PILLANAT

WC-fülke áll az előtérben, de ezt az olvasónak nincs honnan tudnia; az író és az alakok közös titka ez. A vécés néni a fal előtt áll, egyik kezében, a balban pemzli, akkora, mint egy kisebbfajta meszelő, a másikban jól látható, nagy ácsceruza van. Elmélyülten, fejét kicsit olykor félrebillentve, fogával nyelve hegyét harapva ír valamit a falra. Néha egy-két lépést tesz hátra, s mint akinek tetszik az, amit írt, elégedetten mosolyog. A néni lába előtt nagy, elhasznált konzervdoboz, benne festék. Néha a jobb oldali falon, vagy a bal oldalin, esetleg mindkettőn egyszerre árnyak tűnnek fel, furcsa hangok és zajok hallatszanak. Ilyenkor a néni ijedt gyorsasággal mártja be a pemzlijét, és sebesen lefesti, amit az imént fölírt; a pemzlizéssel egyidőben jó hangosan átkozódni is kezd.

NÉNI: Szégyentelenjei! Annyi szégyen sincs bennük, amennyit a szemükbe tehetnének! Csak firkálnak itt mindenfélét, pazarolják a ceruzájukat, amiket a szüleik vesznek nekik drága pénzen. Meg az eszüket is pazarolják, ha van az ilyeneknek olyanja. Hát az Isten már nem veri meg soha az ilyeneket? *(A falon árnyak jelennek meg, gyors pemzlizés, ahogy az árnyak és zajok eltűnnek és megszűnnek, Néni ismét írni kezd, de most már a fal egy másik helyére; kissé mozgó szájjal betűzi a saját szövegét; ismét árnyak, megint pemzlizés.)* Így blamálni, így blamálni egy Arany Jánost! Méghogy versek! Nem félnek az Istentől?! Hogy sorvasztaná le mind a tíz körműket az Úr! Mert ezeknek nincs szentségük, azért tanítják őket írni, hogy ilyesmiket firkáljanak a falra. De bezzeg haza, a szüleiknek nem írnak hónapszámra egy levelet se, várhatja az anyja-apja, hogy írjon két sort, de arra nincs ideje, erre meg van, arra nincs ceruzájok, erre meg van. Jaj, uram, büntesd meg őket! *(Árnyak el, Néni ismét ír, sőt most már rajzol is, ilyen messziről nem látni, mit, újabb árnyak, megint pemzlizés.)* És ezek a rajzok! Mért nem megy az ilyen festőiskolába! Mert oda tandíj

kell, itt meg ingyen lehet garázdálkodni! Jaj, Uram, mi-csoda rajzok, jön az embernek ki a gyomra! *(Árnyak el, Néni most már írás közben is, de halkabban, mintegy magának beszél.)* Mert az igazság az, hogy már egy jó idő óta senki sem ír a falra semmit. Régebb tele volt mindenfélével, még el is szórakozgattam rajta, volt egész nap mit olvasni, nem unta magát az ember. Jött az ellenőr, és parancsba adta, hogy a sok szöveget le kell meszelni, aztán valahányszor jött, gondoskodtam, hogy mindig friss mész legyen a falon, hogy lássa, van itt munka elég! De egy idő óta sehol semmi. Unom is magam, meg aztán az ellenőr is megharagudna, ha nem lenne mit lemeszelni. *(Árnyak, gyors pemzlizés.)* Csak elkapnék én egyszer egy ilyen, egy ilyen garázda csibészt, meg se állnék vele a rendőrségig. Vagy van itt erkölcs, vagy nincs! Vagy el kellene venni tőlük a ceruzájukat. Amikor bejönnek, meg kéne motozni őket, s amikor mennek ki, visszaadni nekik. *(Árnyak el, ismét ír, amikor kész van, mintha kicsit belefáradt volna, ceruzáját köténye zsebébe ejti, kissé hátrább lép, nézegeti a feliratot, és nem veszi észre, hogy most két férfi jön be, és a háta mögött megáll.)*

ELSŐ FÉRFI: Jó napot!

NÉNI *(összerezzem)*: Jaj istenem! *(A pemzlivel a fal felé bök, Második férfi azonban megfogja Néni karját.)*

MÁSODIK FÉRFI: Ne! Ne!

NÉNI *(Elsőhöz)*: Jaj, maga az, ellenőr úr?!

ELSŐ: Én hát, ki lenne más.

NÉNI: Épp most pemzlizem ezeket a... Jaj, vénaszszony létemre is sül ki a szemem, ahogy olvasom őket!

MÁSODIK: Tessék csak hagyni. *(A falhoz lép, betűzget.)* Nagyon jó! *(Élvezi.)* Micsoda rímek! Remek! *(Elsőhöz.)* Tudja maga, mi a költői hasonlat? Na, ez az! *(Ujjával a falra mutat.)* Na nézze csak meg, vagy talán tudja?!

ELSŐ *(kissé szeppenten)*: Nem. *(Odalép, olvassa, de látszik rajta, hogy ezután sem tudta meg, mi a költői hasonlat.)*

MÁSODIK: Aki ezt írta, istenadta tehetség! Én mondom, az én szimatom nem csal, érdemes lenne utána-nézni, ki írta, esetleg beadni valami iskolába.

NÉNI: Hát... Én is látom... De ha egyszer tilos.

MÁSODIK: Hány tehetség kallódik így el! Mert ha jól meggondoljuk, ez is egyfajta folklór, akárcsak a viccek. Mennyi névtelen alkotó! (*Nénire néz.*) Hát nem?

NÉNI: I-igen.

MÁSODIK: És még a versek válságáról beszélnek! Nem tartják önök jellemzőnek, hogy ezeket a dolgokat az ifjak versbe fogják, s nem prózában írják meg? (*A falhoz lép.*) Ez az aforisztikus tömörség!

NÉNI: Csak ne lennének olyan disznók, hogy az ember ájul el, én nem is olvasom el, mert eltörött a szemüvegem, s amikor a rajzokat meszelem le, direkt behunyom a szememet.

MÁSODIK: Nekünk ez kell. Ez az őszinte pillanat, ezt meg kell ragadnunk.

NÉNI: Én azért csak lemeszelem. Mert még nézni se tudom.

ELSŐ: Nem kell lemeszelni. Tilos. Mától kezdve tilos. (*Körülnéz.*) Van még ezen kívül?

NÉNI (*értetlenül*): Nincs.

ELSŐ: Miért nincs? Mert lemeszelte, azért nincs. Meg fogom büntetni, mert lemeszelte. Ki mondta magának, hogy lemeszelje?

NÉNI (*ijedten*): Hát nem tetszik emlékezni? Épp az ellenőr úr még régebb. Azt tetszett mondani, hogy levon a fizetéséből, ha nem meszelem le. Hát nem azt mondta akkor az ellenőr úr?

ELSŐ: Az akkor volt. Ami akkor volt, akkor volt. Most más van.

NÉNI: De hát én ezt most nem értem akkor.

ELSŐ: Az nem fontos, hogy értse, maga csak ne meszelje le. Megértette?

NÉNI: Nem. Ezelőtt két évvel azt is tetszett mondani, hogy el tetszik bocsátni az állásomból, ha nem meszelem le.

ELSŐ: Ezért most meg kellene büntetnem magát.

NÉNI: Én Istenem! Mit vétettem?

ELSŐ (*komoran*): Lemeszelte.

NÉNI: Egy évvel ezelőtt meg azt tetszett parancsba adni, még az elsötétítés idején, hogy naponta háromszor meszeljem le.

ELSŐ: Akkor az volt, most ez van.

NÉNI: Ezelőtt még egy hónappal azt tetszett mondani, hogy naponta ötször...

ELSŐ: Ezután nem fogja lemeszelni, illetve... (*Másodikra néz.*)

MÁSODIK: Magyarázza meg neki.

ELSŐ: Parancsára! Értettem! (*Nénihez.*) Na: a tavaly le kellett meszelni, most nem kell lemeszelni. Világos?

NÉNI: Nem.

ELSŐ: A tavaly a kormányzó úr, valamint a Városi Közüzemek, továbbá a Polgári Köztisztasági Intézet tizenkilenc per huszonnégy per kétszázötvenhárom számú napiparancsa alapján és értelmében arra utasítottam, hogy meszelje le. Most ez megszűnt, így hát ne meszelje le. Értette?

NÉNI: Nem.

ELSŐ (*magyarázólag Másodikhoz*): A vénasszony mindig nehézfejű volt.

MÁSODIK: Hagyja csak, majd én megmagyarázom. Ezeket a verseket ugyebár nem meglett emberek, nem ősz fejű vének, hanem ifjak írják a falra. Ezt érti?

NÉNI: Igen.

MÁSODIK: Mikor ezeket írja az ifjú, ugyebár egyedül van. Érti ezt?

NÉNI: Értem.

MÁSODIK: Amikor pedig az ifjú *itt* és *így* egyedül van — őszinte. Még mindig érti?

NÉNI: Igen.

MÁSODIK: Nos, mi, akik mindent gyűjtünk, kíváncsiak vagyunk erre az őszinte pillanatra, arra az őszinte pillanatra, amikor az ifjúság legbensőbb dolgait kiírja a falra, vall önmagáról, elképzeléseiről, estébéestébé... érti ugye?

NÉNI: Értjük.

MÁSODIK: Na, ezért többet ne meszelje le. Mi majd jövünk és elolvassuk, és csak azután meszelheti le, hogy legyen helyük a többieknek is írni a falra. Megértette?

NÉNI: Meg.

ELSŐ: Maga tehát nem meszel, nem pemzlik, nem sikál, nem kapar, nem fest! Érti?

NÉNI: Igen.

MÁSODIK: Tehát magától függ az a kép, amelyet én

és a kollégáim magunknak az ifjúságról kialakítunk. Nem kicsi dolog, néni! Maga egy honleány! Hogy lássák, van ifjúságunk! Lássa mindenki: nem halt meg az ifjúságunk. Nem kicsi dolog! Egy egész ifjúság képe, egy egész ifjúságé! *(Lelkesítően megveregeti Néni vállát, mindketten el.)*

NÉNI *(kábán áll)*: De hát... az ifjúság... a fronton... vagy a javítóintézetben... *(Hirtelen kihúzza magát, szinte büszkén veszi elő ceruzáját, a falhoz lép, motyogva.)* Így már más, így már van... értelme van. Így már, istenem, van értelme... *(Szünet.)* Helyettük. *(Szünet.)* Egy ifjúság... istenem, egy egész ifjúság...

1970

ELTÉVEDT SÁMSON

(A hatalmas erejű bibliai Sámsonnak aludtában a csudaszép bibliai Dalila — ez a mítoszi kémmő — levágta a haját, melyben férfi-erejét hordta.)

A borbélyműhelyben, háttal az olvasónak, két borbély ül két fodrászszékben, saját magukat nyírják-borotválják — tükör előtt. A nyírást éppen befejezik, a borotválást most kezdik, közben beszélgetnek. A falon hírverő plakát, rajta borotvapenge, mellette egy kulcs, aláírás: A FÉRFISZÉPSÉG KULCSA A BOROTVÁLKOZÁS. A két borbély az *abszolút előtérben van*, arcuk jól látszik az óriás tükörben. A tükör fölött falióra.

BORBÉLY EGY (*a borotválkozás közben beszélgetők fintoraival, arctorzulásaival, ez egyébként végig így történik*): Hány óra?

BORBÉLY KETTŐ (*főlsandít a faliórára*): Csak tíz.

BORBÉLY EGY: Angliában reggel öt és tizenegy között nem szabad verni az embernek a feleséget.

BORBÉLY KETTŐ: A saját feleséget?

BORBÉLY EGY: Senkiét.

BORBÉLY KETTŐ: Minek nem?

BORBÉLY EGY: Mert olyankor az ember részeg szok lenni, jön haza, az asszonynak jár a szája, hogy mert részeg, az ember meg, mert részeg, kívánna ezt-azt, az asszony meg azt mondja: „fuj, bűdös disznó részegje, kiadom azt a kis vacsorát is, ha nekem jössz, úgy bűzlesz”. Hát ezért nem szabad verni.

BORBÉLY KETTŐ: Máskor szabad?

BORBÉLY EGY: Erre nincs törvény. Kinek hogy jön.

BORBÉLY KETTŐ: És ott nekik — jön?

BORBÉLY EGY: Jön.

BORBÉLY KETTŐ: Jó ott.

BORBÉLY EGY: Jó. Még van egy órád *addig*. Hehe.

BORBÉLY KETTŐ: De itt nem az a törvény.

BORBÉLY EGY: Hehe. Hát azért mondom, mit gondolsz.

BORBÉLY KETTŐ: Pedig nem kurva. De verem.

BORBÉLY EGY: Hehe. Mert apáca?

BORBÉLY KETTŐ: Mert jár a szája. Nekem ne járjon. Kuss! Juj! (*Megvágja magát.*)

BORBÉLY EGY: Én nem verem, csak fenyegetem. De fél is. Ha verem, rosszabb. Akkor nem fél, mert tudja, mi jön. Már ismeri. De ha csak fenyegeted — fél, mert nem tudja, mi jön. Hát nem?

BORBÉLY KETTŐ: Lehet, de én azért verem. Megszoktam. Ő is. Még tán kívánja is. Még azt hinné, nem vagyok az ura, ha nem verem. Hát inkább verem. (*Oldalra pillant.*) Jönnék!

BORBÉLY EGY: Megint jönnek, állandóan jönnek. De én azért a pénzért, amit a tulaj ad, nem ölöm meg magamat a rohadt melóval. Értük. Inkább én borotválkozom azért a pénzért. Hát nem?

BORBÉLY KETTŐ: De. De meddig? Mert nekem már hasad ki a bőröm. (*Megtapogatja arcát.*)

BORBÉLY EGY: Ne! Ne nézz feljűk! Borotválkozz! Nézz a saját pofádba, hadd lássák, hogy el vagyunk foglalva. Eddig már elment vagy húsz. Vagy több?

BORBÉLY KETTŐ: Huszonhárom.

BORBÉLY EGY: Még szép volt tőlük, hogy volt bennük vendégbecsület. Mert van egy-egy tróger, hogy leül és kívárja, amíg te megnyiratkozol, csak azért, hogy neked borsot törjön az orrod alá. Tiszta vademberek, én mondom.

BORBÉLY KETTŐ: Á! Ezek úriemberek voltak. Az a létra egyetemi tanár meg az a kopasz színész meg a klinikáról az az orvos, akinek olyan nyúlfeje van.

BORBÉLY EGY: A többit nem ismerted?

BORBÉLY KETTŐ: Hát már mindenkit ismerjek? Szakáll — szakáll. Haj — haj. A szőr nem ösmer betűt. Nekem szőr ez is, az is. Oszk kész. A fejűkbe úgyse láthatok.

BORBÉLY EGY: Jobb is. Még meggyűlne a bajod. (*Félrepillant.*)

BORBÉLY KETTŐ: Ne nézz oda! Még mindig ácsorognak. Tele van velük a kirakat. Vigyázz! Vigyázz, figyelnek. Húzd jó lassan.

(*Kis szűnet, sunyi félrepillantások.*)

BORBÉLY EGY: Na, most mennek. Vártak egy kicsit, de látták, hogy dolgunk van, hehe — hát elmentek.

BORBÉLY KETTŐ: Holnap kopaszra nyírjuk magunkat, mert a bőrünk már nem bírja a sok kést. Naponta nyolc órát borotválkozom.

BORBÉLY EGY: Pamacsolj! Megint jönnek. Ne nézz oda! *(Sebesen pamacsolnak.)*

BORBÉLY KETTŐ: Csak egy jön. Ez hamar elmegy.

(Egy borotvás képű, lombos hajú férfi jön be, látja, hogy azok borotválkoznak, leül háttal a borbélyoknak, szemben az olvasóval, fejét kezébe támasztja, tűrőgeti-huzigálja szakállát, haját simítgatja.)

BORBÉLY EGY *(halkabban)*: Hát persze hogy nő, ha húzogatod, te marha.

(A tükörből figyelik végig.)

BORBÉLY KETTŐ: Muszáj a hajamat, mert nyúzom le az arcom. *(Előveszi a nyírógépet, kezdi nyírni magát.)*

BOROSTÁS *(mormolva)*: Nő a hajam, a szakállam... A hajam... A szakállam... *(Ahogy húzogatja-simítgatja, valóban szemlátomást kezd nőni, szakállá máris a mellét veri, a haja a vállát.)*

BORBÉLY EGY: Ez mióta van itt?

BORBÉLY KETTŐ: Még öt perce sincs.

BORBÉLY EGY: Így nő ennek a szakállá?

BORBÉLY KETTŐ: Ez valami provokálás, én mondom, provokálás.

BORBÉLY EGY: Nem úgy néz ez ki. Ismerem én az ellenőrök pofáját. Azokra rá van írva, a pofájukba bele, hogy ellenőr.

BORBÉLY KETTŐ: Oszt ennek nincs?

BORBÉLY EGY: Nem, ez nem veszélyes. Ez valami könyvmoly. Ez vár a sorára. Ez vár, mert fél. Látom én, hogy fél.

BOROSTÁS *(mormolva)*: Összevesztem a feleségemmel, mert szúrta a szakállam, azzal fenyegetett, hogy éjjel, amíg alszom, levágja, ha nem jövök a borbélyhoz. És azt mondta, nem fekszik velem egy ágyba, ha meg nem nyíratkozom, mert a hajam piszkítja a párnát. *(Húzogatja a már majdnem térdig érő szakállát, simítgatja majdnem derekát verő haját.)*

BORBÉLY EGY: Mióta van ez itt?

BORBÉLY KETTŐ: Még tíz perce sincs.

BORBÉLY EGY: Már megint nagyobb a szakálla.

BORBÉLY KETTŐ: Már az előbb is mondani akartam, hogy az, amit te látsz, az a haja, mert mi tükörből nézzük, ő meg háttal ül nekünk.

BORBÉLY EGY: Engem te ne taníts. Amiért háttal van, a szakállát is láthatom, ha egyszer olyan nagy, hogy ami elől van, hátulról is látszik. Inkább azt mondd meg, mitől nő ez olyan gyorsan?

BORBÉLY KETTŐ: Mondtam én, hogy provokálás. Vagy reklám. Hajnövesztő kopacoknak.

BORBÉLY EGY: Nem, ez nem olyan. Látom én rajta. De vár. Minek? Vajon megunja?

BORBÉLY KETTŐ: Ez nem úgy néz ki, mint aki megunja. Ez egy vadállat. Az ilyenek szemeznek a feleséggel. A te lányodat is az ilyenek csábítják el. Ez egy vadállat, rá kell nézni. Ahogy nő a haja. A szakálla. És ő hagyja, hogy nőjön. Ez egy vadállat.

BORBÉLY EGY: Ahhoz képest türelmes.

BORBÉLY KETTŐ: Mert fél. Mert ketten vagyunk. Lennél csak egyedül. Vagy én. Azt mondtad, könyvmoly. Lehet. De láttam én a múzeumban olyan könyvet, hogy legalább húsz kiló megvolt. Ha azzal fejbe vernek, nem borotválkozol többet.

BORBÉLY EGY: De ez nem veszélyes. Látod, még egy szót sem szólt, hogy túl sokat vár.

BORBÉLY KETTŐ: Lehet, hogy néma?

BORBÉLY EGY: Vagy csak melegedni jött be. Vagy koldus. Az lehet, hogy koldus, de olvasni tud, mert a borbélyhoz jött szakállt növesztetni. Mert az ki van írva, hogy borbély. A koldusok mind tudnak írni és olvasni, én már megfigyeltem.

BOROSTÁS *(szakáll a haja már térden alul ér, úgy simogatja, hogy látszik rajta, jólesik neki, gyönyörködik benne, s mintha erőt merítene belőle).*

BORBÉLY EGY: Ez itt ragad a nyakunkon.

BORBÉLY KETTŐ: Kéne vele valamit tenni.

BORBÉLY EGY: Mondjuk azt, hogy záróra.

BORBÉLY KETTŐ: Nem lehet. Az órához is biztosan ért.

BORBÉLY EGY: Vegyük le az órát.

BORBÉLY KETTŐ: Vegyük.

*(Borbély egy felmászik, a székre, leveszi a faliórát,
a szék alá teszi.)*

BORBÉLY KETTŐ *(nyersen)*: Záróra!

BOROSTÁS *(feláll. Most már látszik, hogy szakállát
és haját a földön húzza).*

(Rendőr belép, elsétál, belebotlik Borostás szakállába, dühös lesz, fenyegető lassúsággal körül sétálja, bámulja, mint a szobrot szokás, most a hajába botlik.)

RENDŐR: Mért nem nyiratkozunk, he?

BOROSTÁS: Én a borbélynál voltam. Én igazolni tudom, hogy itt voltam.

RENDŐR: Azt mindenki mondhatja. Hogy itt volt. Amíg itt nem találok azt, *aki csak úgy mondja*, addig, *aki csak úgy mondja* — nincs itt.

BOROSTÁS *(udvariasan)*: De itt tetszett találni. Belém tetszett botlani.

RENDŐR: Beléd botlottam, a szakálladba, he? A hajadba. Majd adok én neked szakállt meg haját, he? Tőlem akkor kérdezz, ha válaszolok.

BOROSTÁS *(szelíden)*: Én nem kérdeztem a biztos úrtól semmit.

RENDŐR: Mert nem mersz, mert vaj van a fejedén. Azért nem kérdezel. Aki kérdez, az mer. Én azért mindig csak kérdezek. Nekem mindig csak felelnek. He?

BOROSTÁS: Én ide bejöttem a borbélyhoz, hogy borotválkozzam és nyiratkozzam. Amikor bejöttem, a szakállam egycentis volt, a hajam se volt túl nagy.

(A két borbély, aki eddig mereven ült a tükör előtt, megmozdul székében.)

BORBÉLY EGY *(halkan)*: Ez mostan beköp.

BORBÉLY KETTŐ: Be.

RENDŐR *(végigmeri Borostást)*: Hogy egycentis? Hülyének nézed a hatóságot? He?

BOROSTÁS: Közben nőtt a szakállam, mert senki sem kérdezte, miért jöttem. Ide. Nőtt a szakállam s a hajam, s akkor jönni tetszett és belém tetszett botlani. Ha hamarabb tetszett volna jönni, nem tetszett volna belém botlani, mert akkor még kicsi volt. Azért nőtt meg

és azért tetszett belebotlani, mert későn tetszett idejönni. A végére tetszett jönni. A borostára kellett volna jönni, de a szakállra tetszett jönni. Hát ezért tetszett belém botlani.

RENDŐR: Beléd botlottam, ez igaz. Tehát a hatóság akadályozása, eccer, és mert azt mondod, hogy egycen-tis volt, tehát a hatóság félrevezetése, másoccor.

BOROSTÁS: Nem én botlottam a biztos úrba, a biz-tos úr botlott belém. A szakállamba. A hajamba. Amit le akartam vágatni, amíg még *ilyen* kicsi volt. *(A kisujján mutatja.)* De most már beleszoktam. Megszoktam. Ősz-szeszoktunk. Addig nőtt, addig simogattam, amíg meg-szerettem. Most már kell.

RENDŐR: Amíg a fronton meghalnak bajtársaink, te nem vagy a fronton, és nő a hajad. Hagyod, hogy nőjön a hajad, ahelyett hogy a fronton lennél. Le fogod vá-gatni, mert akadályt gördít a közlekedés útjába, he?

BOROSTÁS: Akadályt? A szakállam és a hajam nem bánt senkit, biztos úr. Nézze, milyen sima. *(Odanyújtja.)*

RENDŐR *(ellőki Borostás kezét):* Majd adok én né-ke-d simát! *(Megragadja a szakállát.)*

BOROSTÁS: Tiltakozom! Az enyém! A szakállam, a hajam! Az enyém!

RENDŐR: Tied az anyád! A borbélyoké! *(A két meg-dermedt borbély felé.)* Hé!

(Azok ijedten leugranak székeikről, arcukon még maradt egy kevés hab.)

BORBÉLY EGY: Parancsára, biztos úr!

RENDŐR: Azonnal megberetváltatok, meg megnyír-játok ezt az elemet!

BORBÉLY KETTŐ: Csak egy pillanat, biztos úr!

(Odaugranak Borostáshoz, az hátraugrik.)

BOROSTÁS: Nem akarom! Nem akarom! Már sze-retem. Már kell nekem. Az enyém.

BORBÉLY EGY: Na szóljon hozzá, biztos úr, ez egy vadember, nem egyéb. Méghogy szakáll meg haj... Úgy néz ki, mint egy betörő, valóságos betörő.

BOROSTÁS: Kell a hajam! A szakállam! Az enyém. Megszerettem! Most már kell! Le akartam vágatni, nem kellett nektek, amíg kicsi volt! Most már nagy! Most már nem adom! Most már nagy, most már nekem kell!

RENDŐR: Fogjátok le!

(A két borbély ugrik, viaskodás.)

BOROSTÁS: Kit bánt, kit bánt az én hajam? Kinek vétett az én hajam?

BORBÉLY KETTŐ *(lihegve)*: Bízva csak ránk, szakaszvezető úr.

BORBÉLY EGY: Mi is voltunk katonák.

RENDŐR: Egy óra múlva itt vagyok. A szakállát, a haját nullással. Az egésztest. Nekem ne legyen mese! *(Elmegy.)*

(A két borbély hátrafeszíti Borostás karját, vonszolják-taszigálják a szék felé.)

BOROSTÁS: Engedjétek! A hajam... A szakállam... Kell... Sima... Benne van az erőm, a bölcsességem... Sámson vagyok... Hát nincs bennetek kegyelem? Nem voltatok gyerekek? Nem kapálóztatok a borbélyszékben, amikor kicsik voltatok? Nem Sámson emléke ágaskodott bennetek *akkor*, nem Sámson lelke támadt fel bennetek *akkor*? Az én lelkem, az én emlékem! Sámson vagyok! Engedjétek, én vagyok Sámson. Inkább Dalila vágta volna le éjszaka, inkább ő. Eltévedtem. Dalila elől menekültem, s őt akartam megmenteni, hogy ne vágassa le, s ide, ezek közé kerültem. Én akartam levágnatni, magamtól, nem akartam, hogy az én szép Dalilám bűnbe essék. Az én szépségemet akartam felmenteni, meg akartam menteni a szépségemet a bűntől, azért jöttem jószántamból. Sámson vagyok, eltévedtem, ne bántsatok!

BORBÉLY EGY: Mi az a Sámson?

BORBÉLY KETTŐ: Valami falu.

BORBÉLY EGY: A koszos faluddal hencsz?

BOROSTÁS: Sámson vagyok. Eltévedtem.

BORBÉLY EGY *(leszorítja a székbe)*: Ne kapálózz, mert tarkón ütlek. Micsoda haj!

BORBÉLY KETTŐ: Az ilyenekért halnak éhen a borbélyok! *(Megszorítja a torkát.)*

BORBÉLY EGY: Engedd el, hülye, nem azt mondta a biztos úr, hogy megfojtsd, hanem hogy megnyírjuk, te hülye. Bajt hozol ránk a fojtásoddal. Az látszik, te hülye, engedd el.

BORBÉLY KETTŐ (*szinte hisztériásan*): Az ilyenekért halunk mi éhen! Ó, borbélyok istene, éhen halunk a sámsoniak miatt!

BORBÉLY EGY (*borotvát vesz elő*): Szorítsd hátra a fejét!

(Borbély kettő hátraszorítja, Borbély egy borotválni kezd.)

BOROSTÁS (*halkabban*): Össevesztem a feleségemmel, mert nem nyiratkoztam s nem borotválkoztam. Azt mondta, ő maga vágja le éjjel, ha nem jövök a borbélyhoz, azt mondta, nem fekszik az ágyba vélem. Megnőtt a hajam, megnőtt a szakállam, és én megszerettem jogos tulajdonomat. Sámson lettem. Eltévedtem. Mindörökké.

BORBÉLY KETTŐ (*aggódva*): Vérzik.

BORBÉLY EGY: Még vérzik. (*Csendesen borotválja, hirtelen megáll.*) Kapálódzott. Borotváltam és ő kapálódzott. Érted? Kapálódzott, érted?

(Csend.)

BORBÉLY KETTŐ: Te, ez nagyon vérzik. Te hülye. Te hülye, ez nagyon vérzik. Így még nem vértett senki, te hülye.

BORBÉLY EGY (*kiegyenesedik, borotvával a kezében a tükörbe néz*): Szakaszvezető úrnak alázatosan jelentem, kész van. Biztos úr, mi dolgoztunk. Mi egész nap dolgoztunk, biztos úr. Még ezekben a nehéz esetekben is dolgozunk, amikor nem akarják hagyni magukat, hogy mi dolgozzunk, akkor is dolgozunk. Hiába panaszkodnak a vendégek, hogy mi nem dolgozunk, hazudnak, mert mi dolgozunk... Mi mindig dolgozunk...

(Így állnak mindketten a tükör előtt, vigyázzállásban, Borostás feje kicsit megbillen.)

1970

JÓZSI ÁCSOLT, MARI SZÜLT

Biblikus történet egy részben,
több színváltozással

Személyek: *Mária* fiatal, szebb, mint a festményeken, és főként: sem a derűs anya-arcból, sem a pietás Máriából nincs benne semmi. *József* ötven táján, alamuzsi. *Ószövetségi főpap* egy spanyol inkvizitor és egy Savonarola ötvözeté. *Első ács*, *Második ács*, *Harmadik ács*: negyven és ötven között. *Első kuruzslóasszony*, *Második kuruzslóasszony*, *Harmadik kuruzslóasszony* kezdetben szépeknek, fiataloknak tűnnek, a kereszten öregeknek, csúnyáknak.

A színpad téglalap alakúra szűkített, a téglalapot átlosan átszeli egy lipikóka (libikóka), a vastag deszka éle jól látható, és a közepén, a tengelypontban lévő henger alakú tőke is. A színpad tehát két, illetve három részre van osztva, így: A játék hol az egyes, hol a kettes térben folyik, a hármastér sohasem játéktér. Ebbe a térbe csak olyan díszletek kerülhetnek, amelyek „nincsenek játékban”. A személyek vagy a két (jobb és bal oldali) bejáraton jönnek vagy mennek, vagy pedig egy fordított *Deus ex machina*-technikával felemelkednek és eltűnnek. A téglalap két felső sarkán mennyezeti nyílás van: amikor a személyek nagyrésze (a súlyelosztás miatt) az egyes térből átmegy a kettes tér fölé, az egyes térben maradt személy emelkedni kezd (lassan), majd eltűnik a mennyezeti nyíláson. Az eltűnő ahogy emelkedik, az arckifejezése lassan megmerevedik (a közönség számára láthatóan). Szemben bejárat nincs, csak szürke, sima fal.

Egyes tér: a háttérbeli falon nagy, jól látható szegekre akasztva három különböző nagyságú kereszt, az első fél méter, a második egy, a harmadik másfél méter. A padlaton látszik a forgács. József lovaglóülésben ül egy kisebb faoszlopon és ácsfejszével (bárdal) farag.

Kettes tér: pillanatnyilag üres. Közél a lipikóka tőkéjéhez egy durván ácsolt asztal, rajta agyagedény, semmi más. A háttér hamuszürke falán semmi nincs. Míg

József faragja az oszlopot, a második térben megjelenik a három ács, dühösen néznek szét, majd ugyancsak a jobb oldali bejáraton el. Kisvártatva megjelennek a bal oldali bejáraton az első térben. József nem veszi észre őket, megállnak, nézik a faragó Józsefet, ez a játék néhány pillanatig tart, József egy fejszeccsapásnál a fejét magasabbra emeli, s észreveszi őket, bárdja lassan ereszkedik le, verejtékét letörli.

ELSŐ ÁCS: Megy a munka, megy?

(József fel akar emelkedni, de Második és Harmadik ács odaugrik és visszanyomják.)

MÁSODIK ÁCS: Dolgozz! Lássuk, hogy tudsz dolgozni! Lássuk, hogy végzed el a mi munkánkat is.

JÓZSEF: Mi a bajotok velem? Nem vétettem senki-
nek. Járok templomba is. Mit akartok?

HARMADIK ÁCS: Jársz templomba? És ott mit tanultál, te rohadék? Nem azt tanultad, te rohadék, hogy szeresd felebarátodat, mint önmagadat?

JÓZSEF: Mit vétettem? Én betartottam a tízparancsolatot...

ELSŐ ÁCS: Be, ugye? Azért veszed el a munkánkat. Negyedik hónapja rozsdásodik a fejszénk, az éhhalál kerülgeti gyermekeinket. Te pedig degeszre keresed magad. . .

JÓZSEF: Hozzám jött a főpap, küldtem volna el?

MÁSODIK ÁCS: De előbb nálunk járt. Mi hárman megegyeztünk, hogy senki sem farag olcsóbban, mint a másik. Ezt mindenkinek megizentük. Te is tudtál róla.

HARMADIK ÁCS: Miért vállaltad fel olcsóbban a munkát, te rohadék?

JÓZSEF: Nem tudtam, hogy ti mennyit kértetek.

ELSŐ ÁCS: Nem, ugye? Na akkor dolgozz, végezd a mi munkánkat is. *(Odalépnek és a kezébe nyomják a fejszét és kényszerítik, hogy faragjon, József egyre keservebben faragja a fát, mozdulatain a fáradtság mind jobban látszik, néha megáll egy pillanatra, de azok lökdösik, rugdossák.)*

JÓZSEF: Kegyelmezzetek! Van isten az égben!

ELSŐ ÁCS: Van, ugye? Tudod, mit ácsolsz, te szerencsétlen?!

JÓZSEF: Oszlopotkat.

MÁSODIK ÁCS: Mi azért kértünk olyan sokat, te rohadék, hogy megtagadhassuk a munkát, mert keresztet nem akarunk ácsolni.

JÓZSEF: Miért ne ácsolnék én keresztet, ha nincs mit ennem?

HARMADIK ÁCS: Mert a keresztre embereket feszítenek, te rohadék.

JÓZSEF: Latrokat, tolvajokat...

ELSŐ ÁCS: Ezzel vigasztalod magad, ugye? A mi fejszék rozsdás, de nemsokára fényes lesz... *(belerüg Józsefbe, az felnyög).*

(Ebben a pillanatban a kettős térben megjelenik a főpap, durva szövésű vászoninge van, kopasz, késvékony a szakálla, szikár, magas. El a jobb oldali bejáraton, majd a bal oldalán be az egyes térbe. Megáll az ajtóban.)

ELSŐ ÁCS *(meghunyázkodva)*: Áldott legyen a főpapunk! *(Mindhárman meghajolnak.)*

ÓSZÖVETSÉGI FŐPAP: Mit kerestek itt?

MÁSODIK ÁCS: Jöttünk meglátogatni a mi barátunkat, mestertársunkat, Józsefet.

HARMADIK ÁCS: Hogy lássuk mind, miként halad munkájában. Áldjon Isten, főpapunk! *(Gyorsan meghajolnak, el.)*

ÓSZÖVETSÉGI FŐPAP *(a fal felé fordul, nézi a három keresztet, közelebb lép, József féléstudó tisztelettel nyomába indul, amaz úgy sétál el a három kereszt előtt – vizsgálódva –, mint a képtárakban, kiállításokon szokás, a pap megfordul, szenttelenül a kereszt felé bökve)*: Ez mi?

JÓZSEF: Amit rendeltél, uram.

FŐPAP *(szárazon)*: Úgy panasztad, hogy éhen haltok asszonyoddal együtt. Munkát adtam, hogy éhen ne halj. Panasztad, hogy nem rendel tőled senki semmit. Munkát adtunk, hogy éhen ne vesszél. Munkát kaptál, de látom, nem jószerelem végzed.

JÓZSEF *(a falhoz siet, tapogatja a keresztet)*: Fogd meg, uram, kérlek, fogd meg, lássa a te kezed is, a te felszentelt kezed, hogy megmunkáltam jószerelemmel, kérlek, nyújtsd ide a kezed. *(Rimáncodó mozdulatot tesz, de*

olyant, amelyben az áruját kínáló árus mozdulata is benne van.)

FŐPAP *(odalép a legkisebb kereszthez, mutatóujját végighúzza rajta, mint aki a por fokát méri):* Kicsi. Gyermeket még nem feszítünk. Hogy képzeled? Gyermeket még nem feszítünk. Hogy képzeled?

JÓZSEF: Ó, uram, hogy képzelném? Nem képzelhetem sehogy se. Én nem is tudok képzelni, én csak dolgozni tudok, én csak munkát akartam kapni. Ó, uram, hát nem azt mondtad, hogy minél többet faragjak és minden nagyságban faragjam őket, Jáhvéra esküszöm, így mondtad.

FŐPAP: De csak azért mondtam, hogy válogathassunk. Mert nekünk csak egyre van szükségünk. Mindig egyre.

JÓZSEF: De hát, uram, a többivel mit teszek, én valamennyin megdolgozom, a fa is sok pénzembe jött; ki veszi meg tőlem a maradékot? Hiszen keresztet nem vesznek a halandók.

FŐPAP: Azt az egyet, azt az egy keresztet úgy fizetjük meg, hogy a többi ára is benne lesz.

JÓZSEF *(hálásan):* Uram! *(Megcsókolja a pap lábát.)*

FŐPAP: Asszonyod, Mária hol van?

JÓZSEF: Elküldtem fejszét élesíteni.

FŐPAP: Úgy beszélük, jár-kél az egész környéken. Utoljára a kuruzsló szukák házában látták, ahol templomba járó asszonynak helye nem lehet. Tudsz te erről?

JÓZSEF: Nem, uram. De ha így van, és elkerüli a templomot és csavargással tölti idejét, mint a cégéres rosszvérűek, ha kívánod, még ma este ágyvetés után megverem a mi Urunk nevében. Verjem meg, uram?

FŐPAP *(leinti):* Nem kell. Inkább dolgozz. Majd még jövök. *(El.)*

JÓZSEF *(hajlong):* Áldott légy, uram. *(Visszaül az oszlopra, dolgozik, Mária be.)*

MÁRIA *(hosszú ruhában, mezítláb, dús, hosszú haja befonva, mint a parasztlányoké, sarkához kap, felsziszszén):* Jaj, ez a forgács!

JÓZSEF *(felnéz, szomorkásan):* Pedig rólad azt mondják a férfiak, hogy a járásod olyan, mintha mindig kikerülnéd a rögöket, a tárgyakat, a földet magát, még a

levegőt is kikerüli a te járásod, és azt mondják, úgy jársz, mintha menyei tojásokon lépdelnél, azt mondják a férfiak.

MÁRIA: Miféle férfiak? Nem ismerek férfiembert. Ó, buta emberem te, hát mindenkit meghallgatsz?!

JÓZSEF: Mert szép vagy, azért beszélnek téged, mert szép vagy, azért hallgatok meg mindenkit. *(Hirtelen.)* Hol jártál?

MÁRIA: Fejszét élesíteni.

JÓZSEF *(feláll)*: Hol a fejsze?

MÁRIA *(bizonytalanul a kettes tér felé int)*: Ott...

JÓZSEF: Hol? *(Közel lép hozzá, szinte súrolják egymás arcát.)* Hol?

MÁRIA *(ellép)*: Mondtam már. Ott. Különös vagy. Gyanakvásból faragtak téged. Ne haragudj annyit. *(A falhoz lép, a keresztekre mutat.)* Ez mi?

JÓZSEF *(bámul, hallgat, szünet)*: Munka. *(Hangosabban.)* Munka.

MÁRIA: Mire valók? *(Csend.)* Mire kellene? *(Csend.)*

JÓZSEF *(kurtán)*: Nem tudom.

MÁRIA: Hogy nem tudod, ha te csinálod?

JÓZSEF: Nem tudom. Így rendelték.

MÁRIA: Ki rendelte?

JÓZSEF: A főpapunk.

MÁRIA *(megborzongva, halkán)*: A főpapunk?

JÓZSEF: Mitől félsz? *(Közelebb lép.)* Hiszen nem cselekedtél semmi rosszat. Templomban voltál?

MÁRIA *(gyorsan bólint)*.

JÓZSEF: A főpapunk érdeklődött, hol jársz. Kiknél és kikkel. Érdeklődött.

MÁRIA: Kérdezte? És te?

JÓZSEF: Hogy fejszét élesíteni.

MÁRIA: Ő?

(Főpap be.)

MÁRIA *(összerezzen, meghajol)*: Áldott légy, uram.

FŐPAP *(Máriához)*: Hozzad jöttem. Beszéltnivalónk van. Kövess. *(Elindulnak a kettes tér felé, amikor a felső sarokig érnek, József lassan fölemelkedik s eltűnik a szemünk előtt. Mária a szürke falnak dől, Főpap kissé oldalt áll. Csend.)*

MÁRIA: Hívtál, uram.

FŐPAP: József tudja?

MÁRIA: Mit, uram?

FŐPAP: Ne tedd magad.

MÁRIA: Nem teszem, uram.

FŐPAP: Tudja?

MÁRIA: Mit, uram?

FŐPAP (*hosszálép, erősen megszorítja a karját*): Ne tedd magad.

MÁRIA: Jaj, uram, ne bánts.

FŐPAP (*halkan*): Ne félj, nem bántalak erősen. Vigyáznom kell rád, mert számot kell adnom ott fent, hogy mit tettem veled. (*Megszorítja a karját.*) Tudja?

MÁRIA: Uram! Fáj! Kegyelmezz!

FŐPAP: Most már eszedbe jutott, miről beszélünk?

MÁRIA (*fejét lehajtja*): Nem tudja, uram.

FŐPAP: Tehát József nem tudja.

MÁRIA: Nem, uram.

FŐPAP: Miért nem tudja?

MÁRIA: Félttem megmondani, uram.

FŐPAP: Miért féltél megmondani?

MÁRIA: Mert... nem... (*Elhallgat.*)

FŐPAP: Mert mi nem?

MÁRIA (*hallgat*).

FŐPAP: Felelj!

MÁRIA: Félek, uram.

FŐPAP: Kitől?

MÁRIA: Tőled, uram.

FŐPAP: És Istentől?

MÁRIA (*fejét lehajtja*): Tőle is, uram.

(*Csend.*)

(*Fejszecsapások zaja hallszik.*)

FŐPAP: Mi ez a zaj?

MÁRIA (*halkan*): József ácsol.

FŐPAP: Tőlem miért félsz?

MÁRIA: Mert Jáhvé szolgája vagy, és neki elmondasz mindent.

FŐPAP: Hát Jáhvétől miért félsz?

MÁRIA: Mert... nem... (*Elhallgat.*)

FŐPAP (*erősen megszorítja a karját*): Fejezd be. Fejezd be.

MÁRIA: Nem... nem akarom!

FŐPAP: Mit nem akarsz?! (*Szorítja.*)

MÁRIA: Jaj! Megszülni!

FŐPAP (*hökken ten elereszti*): Miért?

MÁRIA (*halkan*): Nem akarom megszülni.

FŐPAP: Miért?

MÁRIA: Szülni az én jogom.

FŐPAP: A te kötelességed.

MÁRIA: Nem parancsolhatjátok meg, hogy szüljek.
Szülni az én jogom.

FŐPAP: Megparancsolhatom, mert a parancs az én jogom. Kötelességed szülni, az én számból Isten parancsa ez.

MÁRIA: Szóljon Isten maga.

FŐPAP: A főpap ellen lázadsz?

MÁRIA (*halkan*): Nem. De kérdezlek: mire szülöm?
Nincs bölcsőm, se semmink.

FŐPAP: József ács, majd farag.

MÁRIA: Nincs fája.

FŐPAP: Látod, hogy nekem is fából dolgozik.

MÁRIA: Az kell a te munkáidnak, uram, nem lothat el belőle.

FŐPAP: Én adok neki bölcsőhöz is fát.

MÁRIA: Ugyanabból? Nem lesz jó, uram.

FŐPAP: Ugyanabból. Jó lesz.

MÁRIA: Ugyanabból a fából?

FŐPAP: Ugyanabból a fából.

MÁRIA: Ó, hogy van ez, uram? Mind a kettőt te rendeled: azokat az oszlopokat és a gyermekeket is... Munkát adtál az uramnak, és gyermeket kérsz cserébe... (*Halkan.*) Az oszlopot is, a gyermeket is te rendeled mitőlünk.

FŐPAP: Isten kívánja így. Én abból élek, hogy tudom: ő mit kíván. Ő mondta el, hogy gyermeket szülsz neki.

MÁRIA: Isten miért árulkodik? Ha Isten, legyen hallgató, ne szóljon róla, hogy kivel hált s kitől lesz gyermeke.

FŐPAP: Nem neked kell, neki kell a gyermek.

MÁRIA: Nem lesz örömöm e gyermek, nem lesz örömöm soha.

FŐPAP: Örömré lesz Istennek és nékem.

MÁRIA: Ó, hát én tehén vagyok, uram?

FŐPAP: Isten szolgálólánya vagy!

MÁRIA: Isten ágyasa?

FŐPAP: Isten nevét a szádra így ne vedd!

MÁRIA: Istennek szajhája, Mária!

FŐPAP: Megbüntettek!

MÁRIA: Bocsáss meg, Jáhvé! Nem kell, nekem nem kell. Ó, ó, Mária-tehén! Ó, Isten tehene, Mária, a Szűz!

FŐPAP: Megbomoltál!

MÁRIA: Midőn az ágyban feküdtem, nyilván, mint a persely, térdem reszketett, ágyékom sajgott, és befogadtam a magot, úgy nem éreztem semmit, mint a persely sem érez semmit.

FŐPAP: A perselybe pénz hull, nem Isten magja.

MÁRIA: És mégis, nem éreztem semmit, akár a persely, mert más örvend annak, hogy a perselybe pénz hull. Örömtelen szülés lesz, uram, kettős kínnal terhes. Mert a szülés maga is kín, hát még ha nem önlelkéből szánta életre gyermekét a nő, hanem férfi vagy szülőparancsra, páros ez a kín.

FŐPAP: Isten kínodat elveszi!

MÁRIA (*kitör*): Hát szüljön ő!

FŐPAP (*fenyegetően*): Mária! Isten anyja leszel, s te így mersz beszélni?!

MÁRIA (*fejét felveti*): Ha Isten anyja leszek, megengedem magamnak e hatalmat, hiszen a férjem ő.

FŐPAP: Te botor! A férjed József, az Úr a gyermeked atyja.

MÁRIA: Nem merem megszülni, nem, mert nem ismerem az apját, sose láttam, milyen lesz hát a gyermek, kinek apját sose láttam. Nem ismerem az apját, így hát nem is szerethetem mint férfit őt. És hogy szüljek, amíg még a szerelmet nem ismertem? Előbb a szerelmet szeretném magamnak, a szerelem örömét s a szülés kínját csak azután. Nem ismerem az apját.

FŐPAP: Istent mi mind ismerhetjük, itt van bennünk is, benned is: fiadban, ismerjük őt, mert végtelen. Megszülsz hát az ő fiát, aki a zsidók Messiása, megszülsz, mert bölcs Salamon és énekes Dávid népe várja hajlongva őt, megszülsz, és Jézusnak fogják hívni, Názáreti Jézusnak, megszülsz, és ő megváltja nemzetét.

Minden nemzetnek van már megváltója, minden népnek jött már Messiása, csak a mi pusztában bolygó nemzetünknek nincsen. Mária, szüld meg Jézust!

MÁRIA: De uram, ha megszülöm, meg is fog halni.

FŐPAP: Úgy szüld, hogy ne haljon meg soha.

(Csend. Az egyes térre József be, a háromból a két kisebb keresztet leakasztja, helyükre két nagyobbat hoz, végül egy egészen nagy negyedik keresztel jön be görnyedten; a szeget a falba veri, erősen hallszanak a kalapácsütések.)

MÁRIA: Te csak ácsolj. Én meg majd szülok.

FŐPAP: És nehogy kuruzslóasszonyokhoz menj megint, hogy fiadból angyalt csináljanak, téged Isten büntet meg érte nagy haraggal, őket pedig kenderszagú nyelvüknél fogva húzatom fel. *(Elindul az egyes tér felé, ahol József is van, Mária lassan emelkedik, eltűnik.)*

JÓZSEF: Kicseréltem a legkisebbet, ahogyan meghagytad, uram.

FŐPAP *(megáll a legnagyobb előtt, hosszasan nézi):* Ez jó lesz. Ilyennek képzelte Isten. És én.

JÓZSEF *(alázattal):* Uram, én legjobb lelkemmel faragtam e keresztet.

FŐPAP: Isten nem felejtí el, hogy híú szolgája voltál. Ez a kereszt az Isten rendelése.

JÓZSEF *(naiv örömmel):* Istennek dolgoztam tehát!

FŐPAP: Fizetséged kettő lesz: Isten bizalma s egy másik, emberi, amely majd énrám tartozik.

JÓZSEF: Az én hálám olyan, uram, mint a fű, benöví a földet. Akkor hálás, mikor tapossák.

FŐPAP: Alázatot munkádhoz illő. De mondom: vigyázz Máriára. Megbízlak, figyeld minden léptét. Ha kuruzsló szukákkal látnád szobájában, szólj nekem, az ajtót pedig zárd reájuk, hogy ott találjam őket.

JÓZSEF: Kívánod, hogy megverjem, uram?

FŐPAP: Ne. Csak szólj nekem. Ne nyúlj hozzá. Mária törékeny.

JÓZSEF: Úgy teszek, uram, ahogy parancsolod.

FŐPAP: Nem az enyéim, Isten parancsa ez. *(Indul.)*

JÓZSEF: Engedd, uram, hogy lámpásommal utadat mutassam. *(Mindketten el. Néhány pillanatig teljesen üres a szín. Homály lesz. Balról be a három javasasszony.)*

ELSŐ KURUZSLÓASSZONY *(kiált, nem erősen)*: Hol vagy, Mária?

MÁSODIK: Máriácska!

HARMADIK: Kislányunk, Mária!

(Körüljárják az első teret, a keresztet megtapogatják, fejüket csóválva.)

ELSŐ: Ez a József műhelye, menjünk, nehogy itt találjon! *(Első és Második elindul a második tér felé, ahogy felérnek, Harmadik emelkedik és eltűnik.)*

ELSŐ: Jaj, hova lett a harmadik nővérkém? *(Ijedten szalad vissza, ahogy az első térbe ér, második felemelkedik s eltűnik.)* Jaj, hova lett a második nővérkém? *(Ijedten az első térbeli bejáraton el.)*

(Kis idő múltán megjelennek a második térben, fakádat cipelnek, nyakukban tarisznya, a kádat leteszik, három gőzölgő üstért szaladnak ki, a kádba öntik, tarisznyájukból gyíkot, békát, kígyót, bogarat, csíkokat, pillangót szednek elő, meg zöld gallyat és mohát.)

ELSŐ *(ráolvasó énekléssel)*:

Mária szabad lesz,
Mária fürdőt vesz,
Mi meg szeretjük őt...
(Lassan beleereszti.)
Kádba, kádba,
Kígyócska, békácska,

MÁSODIK *(szintén)*:

Főjél, főjél, gyíkokcska,
Porhanyósra, csíkokcska...

HARMADIK:

Olvadj el, gallyacska,
Te is bogaracska...

(Morzsolgatja egy kicsit, azután dobja be.)

ELSŐ:

Hintve a víz sóval,
Pillangós hímporttal...

(A pillangó szárnyáról a vízbe fújja a hímport, s csak azután dobja a vízbe.)

MINDHÁRMAN *(a kád körül topognak, ritmikusan járnak):*

Kádban fürdik Mária,
Élhessen a kislánya,
Mennybe küldjük a babát,
Hadd lelje meg angyalát,
Huss! Huss! Huss!

(Mária lassan bejön, fehér hosszú ingben, kibontott hajjal, mögötte egy pillanatra az ajtókeretben megvilan József arca.)

ELSŐ:

Bújj bele, bújj bele,
Anyácska kis gyermeke...

MÁSODIK: Jaj, láttam Józsefet!

HARMADIK: Én is! Én is! Végünk van! Fussunk már!

(A bejáráshoz ugranak, de az be van zárva, nagy sikoltozásba fognak, a szín teljesen sötét lesz, sikoltozásuk még hallszik egy ideig, azután nem túl erős fény: a három kuruzslóasszony a három kisebb keresztre van kötözve, nyakukból kígyók lógnak, nyögdecselnek, valamennyien a nagy negyedik keresztet bámulják félrecsavarodott nyakkal.)

ELSŐ:

Nem ereszt, nem ereszt
Bennünket a kiskereszt,
Kié lesz a nagykereszt.

(Lassan jön Mária és József az első térbe, Mária karján a kis Jézus, a Főpap előttük sietve fölmelegy, a második tér fölé, József követi, Mária föl-emelkedik és eltűnik, Főpap most visszamelegy az első térbe, József tűnik el, Főpap megáll a három banya előtt.)

MÁSODIK:

Három szegény megfeszült...

HARMADIK:

Józi ácsolt, Mari szült.

FŐPAP: Nyögjétek, hogy a kegyelmet kapjátok!
Nyögjétek! *(Nyögnek. Kis szünet.)* Meghaltatok? Ha meg

[Erdélyi Magyar Adatbank]
Páskándi Géza: Az eb olykor emeli lábát

— akkor szabaddá teszek, mert a halál szabadság, a legnagyobb szabadság. Csend lett. Csend legyen, csend! Csend legyen: szabadság. Meghaltatok már? Csend legyen, szabadság. Ámen.

(Sötét, függöny.)

1969